

СХВАТАЊЕ СВЕТЕ ТАЈНЕ БРАКА У ТРАДИЦИЈИ РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ

Ненад Д. Мијалковић*
Српска православна бојословија
Светих Кирила и Методија,
Ниш

Апстракт: У овом раду изложићемо преглед литургијско–бојословској поимања Свете тајне брака кроз историју. Објашњење у вези са овом светиом тајном праћиће одговарајућа сведочанства из Светој Писма, као и дела појединих ранохришћанских оца Цркве. Пошом, биће изнети релевантни бојословски, светиотајнски аспекти средњега века, доба схоластике, Тридентској сабора, те, најошлејку, Другој ватиканској сабора, при чему нећемо изоставити ни бојословска размишљања појединих истакнутих римокатоличких и православних бојослова о Светој тајни брака. Овим радом ставићемо акценат на разматрање литургијско–бојословској смисла Свете тајне у складу са њеним еклисиолошким, христолошким, пневматолошким и есхатолошким искуством у живој Цркви.

Кључне речи: Света тајна, брак, Римокатоличка црква, Евхаристија, сабор, Христос, љубав, слобода, мученици.

1. Увод

Брак као установа заједнице има свог непобедивог браниоца у лику природе. Узајамна природна привлачност, која постоји између два пола, неоспорно уводи у брак. Оно што је веома значајно, хришћанство поставља брак у Божијем стваралачком плану и признаје га за велику тајну. Нарочито о великој тајни када је реч о браку говори нам Апостол Павле који изједначава сједињење мушкарца и жене са тајном сједињења Христа и Цркве. Сједињење које се остварује тајном брака не представља

* mijalkovicnenad@gmail.com.

само једнострани чин Цркве. Човек у овој ситуацији не прима Божију благодат као пасивни пријемник, већ учествује у њој као сарадник Божији. Света тајна брака не представља формални чин или обичан благослов или уговор, већ јој се придаје дубља духовна садржајност, узајамно и својевољно приношење двоје људи и постављање овог светог приноса у оквир живота Цркве, односно у живот који води Христу. Ово самоприношење је принос љубави и представља облик мучеништва, који човек вољно прихвата. Због тога и богослужбени обред брака тропаром „Свети мученици, који сте добро ревновали и венчали се [...]“, као и употребљавањем круна, свезују тајну брака са мучеништвом.

Брак је света тајна Цркве, догађај у коме се истина живота пројављује и остварује наша стварност, природа човека се преображава у икону Тројичне заједнице. Као и свака друга света тајна, брак није неки спољашњи додатак природном задовољењу наше индивидуалности, већ ослобођење живота од природних стега. Брак је, заправо, преображај природног постојања у ипостас личне посебности и слободе. Зато Света тајна брака не сме да буде сматрана за церемонијално благосиљање природних полних односа. Однос и познање партнера је еклисијални догађај који је остварен не само по природи, већ и кроз Цркву. Брак свој идентитет црпе не из природног односа, већ из односа који се остварује у Царству Божијем.¹

2. Света тајна брака

Према Светом Писму Старог Завета у делу о стварању (Пост. 2, 18.20.24), даје се такав смисао браку, да човек не буде усамљен и има друга према себи. Зато се човеку придружује истородна „човечица“. Она, која је другачија од створења која су ниже врсте од људске, која је исте врсте и достојанства, пружа мушкарцу заједницу и пружа му подршку у свим сегментима живота. Слика о „ребру“ показује повезаност мушкарца и жене, која по свему надилази однос родитеља и деце. То јединство мушкарца и жене карактерише се и потврђује речју о „једном телу“. То је ново, ненадмашиво јединство мушкарца и жене, најтешње сједињење и животна заједница. Млађи, свештенички извештај о стварању (Пост. 1, 1 – 2, 4) назива мушкарца и жену сликом Божијом, Његовим посредницима на земљи, њима је поверено све створено, човеку је поверено царско свештеничко достојанство. Даље се износи сврха и остварење брака као продужетка врсте,

¹ Уп. Христо Јанарас, *Слобода морала*, Каленић, Крагујевац, 2007, 130–135.

брак ради рађања деце. Мноштво деце се карактерише као Божији благослов – Јахвеов благослов (Пс. 127, 3), а неплодност као највећа несрећа (Пост. 30, 1) у Старом Завету.

Христово виђење брака најјасније се показује у Марковом Јеванђељу (Мк. 10, 2–9.10–12). Фарисеји хоће да увуку Христа у спор око тога чиме и на који начин може човек отпустити жену своју, позивајући се на Пету књигу Мојсијеву (Поновљени закони) (Понз. 24, 1). Уместо тумачења о томе шта је срамотно и шта пружа правну основу за отпуштање жене од стране мужа (Мк. 10, 4; Мт. 19, 7), и чиме постаје могуће поновно ступање у брак, Христос одговара на основу стварања: „А што је Бог саставио човјек да не раставља“ (Мк. 10, 9). Уобичајену праксу раскидања брака у Израиљу Христос отклања савременом праксом о нераскидивости. Нераскидиво јединство брака одговара правом смислу брака приказаном у стварању. Брак за супружнике представља пут спасења. То првобитно утемељење тајне брака уздиже га изнад људске самовоље и упућује на вољу Божију. Тај савез са Богом не карактерише се као терет, већ се сагледава као благодат. Људски савез верности везује се за оданост Богу. „И рече им: Који отпусти жену и ожени се другом, чини прелјубу са њом. И ако жена одвојивши се од мужа својега пође за другога, чини прелјубу“ (Мк. 10, 11–12). Раздвајање мужа и жене Христос види као прелјубу. „Џон Ачер дословно одбацује тезу о заповиједи циља с аргументацијом да се Исус нипошто не залаже само за нове женидбене идеале; он је старозавјетну традицију и праксу отклонио с тврдоћом пророчког начина говора, без обазирања на људску ограниченост [...] јер је својим откупитељским дјелом сам донио милосну снагу оној одлучној одлучности у којој се треба превладати људска слабост и ограниченост.“² Свети апостол Павле брак приказује у његовој христоцентричности. Према Првој посланици Коринћанима брак треба склапати „у Господу“ (1 Кор. 7, 39). Као што се хришћанска егзистенција остварује у Христу, крштењем, тако се и брак остварује у савезу и заједници. Тела хришћана су Христови удови. Бивајући хришћани, више не припадамо сами себи, већ са свим својим животним потребама постајемо Христови. Тако је брак схваћен као постојање у Господу. Узајамни однос мужа и жене треба усмерити на љубав, верност и предање Христу и Цркви. Богословско утемељење за разумевање Свете тајне брака показује нам Апостол Павле и у својој Посланици Ефесцима (Еф. 5, 21–33), где је однос мужа и жене представљен као однос Христа и Цркве. Ту се, на неки начин, показује узор браку, а то су Христос и Црква, савез љубави. Овај савез љубави се најбоље карактерише у речима: „Покоравајући се један

² Franz Court, *Sakramenti : Priručnik za teološki studij i praksu*, Đakovo, 1997, 503.

другоме у страху Божијем“ (Еф. 5, 21). Предање мужа жени је оцрта-на слика животног предања Христа својој Цркви, и обрнуто, предање жене мужу одражава упућеност Цркве на Христа.³ Брак се схвата као оприсутњење Христа и његове заједнице, па се у браку сваког хришћана уприсутњује Христос и његова заједница. Зато се ту, у заједници, заиста може догодити спасење (1 Кор. 7, 12–16). Заједница мужа и жене прожета је оним животом који влада између Христа и Цркве и зато се она сматра браком. Схватање заједнице на овај начин је разлог што се брак може сматрати тајном – сакраментом. Сакраментални карактер брака може се потврдити погледом на Посланицу, Апостола Павла, прву Коринћанима, где се говори о просвећујућем утицају хришћанских супружника на нехришћанске и о светости њихове деце (1 Кор. 7, 14).

Свети Игњатије Антиохијски препоручује да се приликом склапања брака тражи одобрење – благослов од епископа, а и у Тертулијаново време брак који склапају хришћани у Цркви потврђује се благословом.⁴ У односу према браку, *Тертулијан* заступа моногамију.⁵ За формирање и формулисање западне теологије тајне брака од посебног је значаја *Блажени Августин*. Он значај Свете тајне брака одређује рађањем и васпитањем деце, а истиче брачну верност и њену симболику у односу на јединство Христос–Црква. Августин брак назива *sacramentum*. Он прави разлику између старозаветног и новозаветног схватања брака. Многоженство у старозаветном откривењу симболише многе народе који ће своје јединство пронаћи у Христу. У Новом Завету једноженство упућује на једну Цркву која следи за Христом. Такво схватање сакраменталности брака утемељује њен трајни карактер. Као што је неразделив однос Христос–Црква, тако је и брак неразделив. Света тајна брака попут крштења, Евхаристије и рукоположења извор је благодати Божије.⁶ Сличан је и став *Томе Аквинског* који поставља Свету тајну брака на тројакој основи: *proles, fides, sacramentum*. Прве две вредности припадају

³ Види: Joseph Ratzinger, *Bog je s nama: Euharistija – središte života*, Split, 2005, 79.

⁴ Уп. Игњатије Антиохијски, *Посланица Поликарпу Смирнском V,1–2* у: Атанасије Јевтић, *Дела апостолских ученика*, Врњци – Требиње, 2005, 239–240.

⁵ Ево шта он саветује својој жени у случају његове смрти: „И тако, ако ја умрем пре тебе по вољи Божијој, онда нико други од Бога не руши брак твој. А шта ће ти да обнављаш нешто што је Бог разрушио? Зашто да одустајеш од дароване ти слободе, да би наметнула себи нове окове!? Може се оценити какву штету други брак наноси светости, када обратимо пажњу на устав Цркве и установе апостола, који су за епископе постављали искључиво „мужа једне жене“ (1 Тим. 3,2) [...]“ ; Види: Tertulijan, *De monogamia*, 2,7; Migne, Jacques–Paul, *Patrologiae cursus completus. Series Latina* (= PL) 2, Paris 1884–1912, 931d.

⁶ Види: Aurelije Avgustin, *De fide et operibus*, 7,10; PL 40, 203; *De bono coniugali*, 21. 35; PL 40, 388; PL 40, 394.

браку као „природној установи“. Сакраменталност брака, његова символичка вредност, укључује његову неразрешивост као и све што чини брак симолом и одразом повезаности Христа са Црквом.⁷ Да је брак у стриктном смислу речи сакрамент, Тома Аквински образлаже својим разрађеним појмом сакрамената (делотворни символ за натприродну благодат). „Сукладно узнатредовалој теологији сакрамената, разликује Тома онда и знаковну функцију женидбе. 1. *sacramentum tantum* (= извањски знак) је женидбени уговор; 2. *res et sacramentum* (= оно на што знак понајприје указује и што поглед даље усмјерава, посредни учинак) јест везивање супружника једног уз друго што произилази из уговора; 3. *res sacramenti* подразумејева унутрашње дјеловање милости, сакраменталну милост.“⁸ Редослед *proles–fides* за Тому Аквинског произлази из мишљења да је верност придодата примарном циљу потомства. За *Бонавенџуру*, тајна брака је чин спасења од самог почетка људске историје, од самог чина стварања. Он сакраменте види као црквена дела спасења Божијег историјског деловања, они су усмерени према Христу. Христос није законодавац који утврђује поједине сакраменталне радње; Он је циљ и довршитељ историјског пута спасења. Насупрот реформацији, *Триденџски сабор*, брани Свету тајну брака и види је као сакраментално средство Божије благодати.⁹ Њено утемељење у Исусу Христу треба тумачити у широком смислу: Он поново успоставља поредак стварања и својим је трпљењем и страдањем открио човеку своју благодатну заједницу, чиме истиче однос мужа и жене (Еф. 5, 25–32). *Дрући ватикански сабор* у својој догматској конституцији о Цркви,¹⁰ истиче у три ставке еклисиолошки значај и вредност Свете тајне брака. 1. Брачни савез сведочи тајну Христове љубави према Цркви. Христова љубав битна је утолико, јер је квалификациона „форма“ брачне заједнице. 2. Са упућивањем супружника на њихове дужности, једно према другоме, и пре свега, према Цркви; они једно другог посвећују брачним животом, њихова улога је чување и васпитање деце. 3. Из брачног савеза произлази породица, која је основа друштва, а и Цркве. Слично овоме, постсаборска теолошка мисао истиче да је брачна веза сакра-

⁷ Види: Toma Akvinski, *Suma protiv pogana II*, KS, Zagreb, 1994, 1115–1119.

⁸ F. Courth, *Sakramenti*, 513.

⁹ „[...] Будући пак женидба у еванђеоском закону надилази старе женидбе по Христовој милости: с правом су свети наши оци, сабори и свеопћа црквена предаја увијек учили да (женидбу) треба убројити међу сакраменте Новог закона [...]“. Види: Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izvjava o vjeri i ćudoređu* (= DH), Ђаково, 2002, 377–380. Овај сабор је донео дванаест канона по питању сакрамената женидбе.

¹⁰ *Lumen gentium: Dogmatska konstitucija o Crkvi* (= LG), у: *Drugi vatikanski koncil: Dokumenti*, KS, Zagreb, 2002, 11.

мент, тајна. Сакраментална стварност не долази као додатак природној брачној заједници, већ је она та која остварује и оприсутњује смисао спасења. Брак је лична животна заједница, сакрамент.

Брак сматрамо сакраментом и посматрамо га као тајну Христа, он налази кроз крштење своје утемељење у Христу, односно као Цркву. Према томе, можемо слободно да закључимо да је брак тајна Христова. Наш је библијски мисаони ход показао да је већ у Старом Завету брачни савез представљао слику за Јахвеово деловање спасења у Израилу; он је симбол за Божију наклоност и верност своме народу. Новим Заветом се ова мисао продубљује. Брак одражава однос Христа према Цркви, природна љубав мушкарца и жене постаје слика и облик остварења натприродне Божије љубави. За супружнике брачна заједница је пут спасења. Хришћански брак је сведочанство Божије благодати. „Сакраменти су одвијања и извршавања сакраменталности Цркве.“¹¹ Овакво становиште важи и за Свету тајну брака. Она је како каже Други ватикански сабор „нека врста кућне Цркве“.¹² Све што се у Цркви дешава у „великом“, то се у браку дешава у „малом“. У простору породице супружници једно другог просвећују; Цркви дарују нове чланове; они су сведоци вере, и на тај начин се остварује тајна општег свештенства. Брак је језгро Црквене заједнице, он је начин новог живота, по свој прилици оног кога задобијамо крштењем. „Будући да је према латинско–западном схваћању сакраментални знак женидбени живот који започиње очитовањем приволе и извршењем женидбеног заједништва (сакраментални знак у уском смислу), женидбени су другови прави делатељи сакраamenta.“¹³ Улога свештеника се своди само на улогу сведока. Посебност – једност и неразрешивост брака произлазе из његовог начина постојања као личне заједнице као узајамног предавања, из тога брак представља и треба остварити нераскидиво јединство Христа са Црквом. Посебност означава склапање брака између једног мушкарца и једне жене, док неразрешивост карактерише брак као трајну везу. Никаквом људском кривицом се не може разрешити брачна веза склопљена пред Богом. Супружници су трајно повезани једно са другим, јер је њихово брачно „да“ постало гарант њихове верности. Црква нема две могућности, већ само једну и то ону надисторијску, вечну. Црква не може грађански други брак за живота првог супружника признати равним првом браку и означити га као сакрамент Новог Завета. Ипак, друга веза, склопљена након неуспешног првог сакраменталног брака, не може да се означи као конкубинат.

¹¹ F. Courth, *Sakramenti*, 525.

¹² LG 11.

¹³ F. Courth, *Sakramenti*, 525.

Црква може дати допуштење за друго венчање, са другим партнером, само у случају да црквена правоваљаност прве везе није могућа или се не може заступити из неког озбиљног разлога. Овим се истиче слобода брачних другова да ступе у брак, а Црква по питању другог брака у неким случајевима треба да поступи по икономији. Што значи да Црква може други брак да дозволи или не дозволи.

Према учењу Православне Цркве, брак је дело Цркве. Ми на овај свет долазимо са најдубљим вапајем за другим човеком и, наравно, за Богом. Човек тек у односу са другим постаје целовито биће, и у тој комуникацији се тек реализује пуноћа људске егзистенције. Треба да схватимо да је појам брака шири од појма породице. За породицу је Христос рекао: „И непријатељи човјеку постаће домаћи његови“ (Мт. 10, 36). Брак је пре свега тајинство божанске љубави као свеобухватне тајне бића услед чега се и тиче читаве Цркве. „Суштина тог тајинства јесте да природно супружанство уводи у велику тајну Христа и Цркве, обogaћујући га новим смислом. И оно не преображава само супружанство, већ и читаву људску љубав.“¹⁴ У раној Цркви није постојао посебан чин брачног везивања. Епископ је давао благослов брачном пару, док се тајинство брака састојало у учествовању у Евхаристији и причешћивању Светим Телом и Крвљу Христовом. Међутим, по мери укључивања Цркве у живот друштва и њеног прихватања религиозно–социјалних функција (крштење, погреб), постепено је никао и развио се обред заручења, а затим и чин венчања. Веза тајне брака и Евхаристије је данас, на неки начин, изгубљена. Заручење се не обавља у самом храму, већ у припрати. Свештеник благосиља прстење, које, као символ брака, постоји дуго пре хришћанства. Ипак, од самог почетка Цркве, брак има хришћански карактер. После заручења свештеник брачнике свечано уводи у храм и поставља их у његово средиште. „И то увођење је у суштини основна форма тајинства.“¹⁵ Овај улазак у Цркву изузетно је значајан у литургијском смислу, јер открива преображај брака од нечега што је сасвим природно у брак у Христу. Брак овде добија нову димензију, ново значење. То ново значење јесте сам Христос, јер он постаје средиште тог односа. Кроз Христа, брак добија своје вечно значење, постаје пут коначног испуњења у Царству Божијем. Чин брака, свештенодејства, и започиње од свечаног благосиљања Царства. Венци (круне) откривају царску суштину брака. Кроз брак је човек васпостављен у свом достојанству цара света. Рађајте се и множите се и напустите земљу, и владајте њом и будите господари [...] (Пост. 1, 28). „У

¹⁴ Александар Шмеман, *За животи светиа*, Манастир Хиландар, 2005, 65.

¹⁵ А. Шмеман, *нав. дело*, 65.

браку онаквом какав је дарован од Цркве, призвани смо да створимо хришћанску породицу, а то је прво значење (о)венчања (крунисања).¹⁶ Брачни венци још означавају славу и част мучеништва. Јер, пут у царство је увек мучеништво, тј. подвиг сведочења о Христу. Брак је, као и сам живот, најпре путовање, а његов циљ као и циљ самога живота, јесте Царство Божије. То путовање захтева узрастање, страдање, труд и љубав – у најдубљем смислу речи – љубав нераздвојиву од крста. Крстом је радост дошла овом свету. И најзад, трећи и последњи смисао венаца наглашава да су они заправо венци Царства, символ, предосећај последње реалности, онога што је постало у Христу. Заједничка чаша, из које младенци пију вино одмах после венчања остала је као символ његовог учешћа у Евхаристији. Нововенчани треба да буду сведоци Христови кроз сам свој брак, кроз децу, да би испунило вечно јединство са Христом, тј. Црквом. Смисао тајне брака, као тајна љубави, најјасније се изражава у његовој литургијској сличности са рукоположењем.

Занимљиво запажање о односу Свете тајне брака и Свете Литургије износи Јоанис Фундулис где каже: „У покушају поновног спајања литургије и свете тајне брака, треба да се озбиљно узме у обзир обим који ће имати цело богослужење, посебне околности у којима се налазе младенци, као и њихова породична друштвена средина.“¹⁷ Остали су само трагови те везе: „Благословено Царство [...]“, велика јектенија, благосиљање брака на месту антифона, сугуба јектенија, прозбена јектенија, Оче наш, причастан и заједничка чаша. У Светој тајни брака, љубав, која чини да двоје људи одлуче да живе заједно, је крунисана љубављу која сједињава три божанске личности Свете Тројице, те тако створена породица, није просто биолошка реалност, друштвена институција, већ нешто бесконачно више, део Цркве, тј. истинито и право живљење и чланство у Светом Телу Христовом.

3. Однос теорије и праксе у Светој тајни брака

Брак (гр. *γαμος*, лат. *matrimonium*) један је од битних закона људске природе који је Господ установио од почетка људске егзистенције. Венчање, као и све друге свете тајне, дело је заједнице. Брак, као заједница женика и невесте, јесте заједничарење које се испуњава у односу Христа и Цркве. Други ватикански сабор нам открива следеће становиште: „Вјенчање нека се обично слави с мисом, последице читања Еван-

¹⁶ Александар Шмеман, *Литургија и животи*, Цетиње, 1992, 245.

¹⁷ Јоанис Фундулис, *Литургија I: Увод у свето богослужење*, Краљево, 2004, 249.

ђеља и хомилије, а пре молитве верних. Молитва пак над заручницом може се изрећи народним језиком, а нека се тако прикладно исправи да истакне једнаке дужности међусобне вјерности обају супруга. Ако се сакрамент женидбе слави без мисе, нека се на почетку прочитају посланица и Еванђеље из мисе за заручнике и нека се заручницима увијек подијели благослов.¹⁸ Овај обред је у Римокатоличкој цркви доста кратак. Због његове важности у теолошком погледу, истиче се и његова социјална важност, а разлог за то лежи у свету – друштву, јер све више примећујемо кризу у браку. Док су се у другим сакраментима гестови (радње) и церемоније непрестано умножавали за овај сакрамент – свету тајну је остало најбитније: узајамни пристанак заручника. Други ватикански сабор има тенденцију и тежи за његовим усавршавањем и обogaћењем. „Својеврстан је он с више наслова, а према томе и његова милост: не дијели га црквени службеник него заручници једно другоме узајамним предањем, које је изражено пристанком на брак и свим оним што он носи са собом; тај се пристанак не смије сматрати пуком правно ваљаном изјавом већ и изразом међусобног даривања у љубави и вјерности; с обзиром на главне сврхе брачног живота, правилно схватање кршћанског вјенчања и с њим спојена сакраментална милост немају пресудну важност само за женидбене другове већ и за плод њихове брачне љубави, а тиме и за цијелу Цркву.“¹⁹ Хришћани се у браку међусобно помажу у узајамном животу и тежњи за светошћу, затим у рађању и васпитању деце, и то све снагом ове свете тајне по којој означавају и добијају удео у тајанственом јединству плодне љубави између Христа и Цркве (Еф. 5, 32). Хришћански брачни другови у свом животном старању имају посебан задатак у Божијем народу (1 Кор. 7, 7). Из брака настаје дом (породица), у коме се рађају нови грађани људског друштва, који по благодати Духа Светога крштењем постају деца Божија, реални чланови Цркве. Хришћанском венчању мора да присуствује свештеник који заступа Цркву, будући представник и сведок. Као сведок Божији, свештеник нову брачну везу благосиља у име Божије. Просвећење брачног живота не може ни да се замисли без учешћа у Светој Евхаристији, Литургији, где се причешћују супружници под оба вида. Младенци ће у примљеном причешћу сагледати заједницу властите животне жртве са Христовом жртвом. „Наш члан смјешта вјенчање, као и све друге сакраменте, након мисне службе ријечи. Њезина, сада врло обogaћена, библијска читања с хомилијом морају душе младенаца

¹⁸ *Sacrosanctum Concilium: Konstitucija o svetoj Liturgiji* (= SC), у: *Drugi vatikanski koncil: Dokumenti*, KS, Zagreb, 2002, 78.

¹⁹ Martin Kirigin, *Konstitucija o svetoj Liturgiji – Sacrosanctum Concilium*, Zagreb, 1985, 285–286.

уздигнути у више, наднаравне свере.²⁰ Супружници створени по слици Божијој и стављени у истински однос у једној мисли, и у једној светости уједињени, суделују у Христовој љубави и животу.

Брак је, како истиче Римокатолички канонски зборник: „Женидбени савез, којим мушка особа и женска особа међусобно успостављају заједницу свега живота по својој нарави усмјерену к добру женидбених другова те к рађању и одгајању потомства. Стога међу крштенима не може бити ваљаног женидбеног уговора који самим тим не би био сакрамент. Битна су својства женидбе једност и неразрјешивост која у кршћанској женидби због сакраментa задобивају посебну чврстоћу.“²¹ Истина која нам се открива, да је брак савез – заједница мушкарца и жене, која има за последицу рађање и васпитање деце. Тајна брачне љубави између мушкарца и жене у библијском језику слика је Божије љубави према његовом народу. Хришћански брак је сакрамент, тј. видљиви знак невидљиве Божије присутности и љубави. Приступ браку има нови смисао, то је знак савеза љубави кога је Бог са човечанством у Исусу Христу остварио. Бог супружницима даје љубав, којом их повезује са самим собом, њоме (љубављу) се изражава вера и нада мужа и жене у вечни живот. Супружничка љубав може постати много више него што јесте, јер се темељи на Божијој љубави. Свака је љубав на неки начин стваралачка те тако и ова брачна. Склапање хришћанског брака је догађај који се тиче целе Цркве, зато је значајно да присуствује шира заједница верних. Сакрамент женидбе је уско повезан са Евхаристијом, зато је најбоље да се обред венчања врши за време Литургије. „Свећеник дочека младенце, њихове кумове, родитеље и остале који их прате. Поздравља их и изражава радост цијеле заједнице (Цркве). У служби речи сви слушају Божју ријеч и размишљају о њој. (Добро је да у приправи за вјенчање младенци судјелују у избору читања). Привола – Свећеник најприје пита младенце о слободи њихове одлуке о спремности на доживотну вјерност те о спремности да прихвате и кршћански одгајају дјецу. Затим младенци пружају једно другоме десну руку и изражавају приволу. Ја, Н. Н., узимам тебе Н. Н. за своју жену (за свога мужа) и обећавам ти вјерност у добру и у злу, у здрављу и болести. Љубит ћу те и поштовати у све дане живота свога. Благослов и предаја прстења – Након благослова прстења, младенци стављају једно другоме прстен на руку говорећи: Н. Н. прими овај прстен у знак моје љубави и вјерности, у име Оца и Сина и Духа Светога. Свеопћа (вјер-

²⁰ М. Kirigin, *нав. гело*, 287.

²¹ Кан. 1055–1056, у: *Zakonik kanonskog prava*, proglašen влашћу папе Ivana Pavla II, Zagreb, 1996, 522.

Свештеник узима прстење, говори мужу: Заручује се слуга Божији (име) слушкињи Божијој (име), у име Оца и Сина и Светога Духа. Амин. Затим говори жени: Заручује се слушкиња Божија (име) слуги Божијем (име), у име Оца и Сина и Светога Духа. Амин.

Молишва: Господе Боже наш, Ти би сапутник момку Патријарха Аврама [...]

Јекшенија и ошћуст

Чин венчања

Ако младенци желе да се одмах венчају, тада улазе усред храма са ујаљеним свећама, док свештеник иде испред њих са кадионицом и џева

Псалм 128: Благо свима, који се боје Господа [...] народ на сваки сѝих џева: Слава Теби, Боже наш, слава Теби.

Поука, затим ѝиша женика: Имаш ли добру и неизнуђену вољу и чврсту намеру да узмеш себи за жену ову (име) коју овде пред собом видиш? Женик: Имам, часни оче. Свештеник: Ниси ли се обећао другој невести? Женик: Нисам се обећао, часни оче.²⁶

Благословено Царство Оца и Сина и Светога Духа [...], затим Јекшенија

Молишва, ѝласно: Боже, пречисти, и Сведржитељу целокупне творевине [...]

Друја молишва, ѝласно: Благословен си Господе Боже наш [...]

присиле, да ѝошћуно слободно склојише женидбу?

Јесте ли сѝремни да се у браку за свећа своја живошћа узјамно љубишће и шћујешће? Јесте ли сѝремни с љубављу примишћи од Боја дјецу и одјајашћи је ѝо закону Кршћа и његове Цркве?

Привола

Свештеник најпре пита о слободи њихове одлуке о спремности на доживотну верност. Свештеник говори: Каг сѝе, дакле, наумили склојишћи свешћи женидбени савез, пружишће једно другом десну руку [...]

Младенци пружају једно другом десну руку и изражавају пристанак (привола): Ја, (име), узимам шѝбе (име) за своју жену (за своја мужа) и обећавам шћи вјерносћ у добру и злу, у здрављу и болесћи [...] (тако исто и жена говори).

Благослов и предавање прстења, након благослова младенци стављају једно другоме прстен на руку говорећи: (Име) прими овај прстен у знак моје љубави и вјерносћи, у име Оца и Сина и Духа Свешћоја. (исто изговарају и муж и жена).

Општа верничка молитва и благослов младенаца.

²⁶ Тако се свештеник обраћа и невести.

Трећа молишва: Боже свети који си од праха земаљског створио човека [...]

Зашим, свештеник сјавља венце на љаве женика и невесте

Венчава се слуга Божији (*име*) са слушкињом Божијом (*име*), у име Оца и Сина и Светога Духа. Амин.

Венчава се слушкиња Божија (*име*) са слугом Божијим (*име*), у име Оца и Сина и Светога Духа. Амин.

Блајослов: Господе славом и чашћу венчај их.

Прокимен љас 8.

Чињање из Посланице Светиој айосћола Павла Ефесцима.²⁷

Чињање Светиој Јеванђеља од Јована.²⁸

Молишва: Господе Боже наш, који си у твоје домостроју спасења [...]

Јекћенија

Оче наш [...]

Доноси се заједничка чаша, свештеник је блајосиља и љовори: Боже, Ти си све створио силом својом, и васељену утврдио [...]

Вођење у круї, уз шройаре: љас 5: Исаијо ликуј [...] љас 7: Свети мученици [...] и Слава Теби, Христе Боже [...]

Молишва за разрешење венаца. Скида венац са женикове љаве и љовори: Узвиси се, жениче, као Аврам [...] *зашим, венац са невестине љаве уз речи:* И ти невесто, узвиси се, као Сара [...]

Молишва: Боже, Боже наш, који си дошао у Кану Галилејску [...]

Молишва: Отац, Син и Свети Дух, свесвета, и јединосуштна и животворна Тројица [...]

Ошћуси

Еухаристијска служба

Даље, све се обавља по Реду мисе.

Обред се може закључити молитвом *Оче наш* [...], ако се врши изван Мисе.

²⁷ Зач. 230; Еф. 5, 20–33.

²⁸ Зач. 6; Јн. 2, 1–11.

У овом одељку покушаћемо да сагледамо Свету тајну брака у пнеуматолошком смислу:

„Еухаристијско је славље од почетка саставни дио тог благослова. Ако узмемо у обзир црквено схваћање еухаристије као трајних Духова у Цркви, то само по себи укључује пнеуматолошку компоненту женидбе. То укључује и симболику јединства по једноме круху и једној чаши итд. [...] Посебно се наглашава јединство женидбе као одраз јединства Христа и Цркве. Ако знамо да јединство Цркве остварује Дух Свети као душа Цркве, онда и овај еклезиолошки вид женидбе, тј. њезино јединство остварује, Дух Свети својим посебним дјеловањем [...]“²⁹

Природна је нужност да из љубави следи сједињење. Затим следи оно што, како се сматра, превасходно показује јединство и заједницу, а то је брак, или складан однос између удова и главе.

„Јер, брак није у стању тако да сједини двоје људи да они живе једно у другоме као што се то дешава са Христом и Црквом. Отуда је божанствени Апостол, назвавши брак тајном великом, додао: А ја Говорим о Христу и о Цркви (Еф. 5, 32), не указујући тиме на овај човечански брак, већ на онај који се остварује кроз чудо. Удови тела, опет, сједињени су са главом и кроз то сједињење живе, али кад се од ње одвоје, они умиру. Чини се, ипак, да су хришћани сједињени са Христом више него са својом главом и да више живе кроз Њега него кроз складно јединство са властитом главом.“³⁰

У древној Цркви Света тајна брака се обављала у склопу Литургије, тако да су се младенци заједно причешћивали (чега је остатак садашња „заједничка чаша“ у Чину венчања). У извесним помесним Православним Црквама постоје покушаји да се та пракса обнови на следећи начин:

„Обред испитивања и заручења младенаца обавио се до почетка Литургије. Младенци стоје на средини храма, пред солејом. Затим: Благословено Царство, и у Великој јектенији се умећу про-

²⁹ Vladimir Zagorac, „Duh Sveti u liturgiji“, *Bogoslovska smotra*, Vol. 59, No. 1–2 (Listopad 1989), 132–133.

³⁰ Свети Никола Кавасила, *О животоу у Христу*, Беседа, Нови Сад, 2009, 29.

збе за новобрачнике (из Чина Венчања). Три молитве Венчања читају се у току три Антифона. Венчање бива на Малом Входу (пред спуштеним Еванђељем), а после Входа и певања Тропара, уз редовна зачала додају се и Апостол и Еванђеља венчања. Кад служи Архијереј, он обично венчава по уласку у олтар, после задњег кондака, испред Свјати Боже (младенци тад дођу пред свете двери, а по венчању врате се на средину). На Сугубој јектенији умећу се опет прозбе и чита се четврта молитва венчања. По заједничком Причешћу младенаца, враћају се опет на средину и, по Заамвоној молитви, свештеник обводи око целивајуће иконе на средини, певајући: Исаије ликуј, Свети мученици, и Слава теби [...] затим, уз молитву, скида венац, и чита две задње молитве венчања. Онда; Буди Име Господње [...] и отпуст Литургије (где улази и отпуст тајне брака).³¹

Света тајна брака је Тајна Цркве којом се љубав и заједничко живљење двоје хришћана различитих полова уноси у реалност Царства Божијег. Постоје и даље различита тумачења и схватања брака, која су свако на себи својствен начин тумачила смисао и циљ брака. Рецимо, јудејска мисао је сматрала да је циљ брака потомство, и то због месијанске идеје и немању идеје о васкрсењу. Они су, дакле, назначење видели у рађању деце, зато што се веровало да ће из потомства родити избавитељ Месија. Рађање деце је повезано са идејом о *шеолу*, непотпуном животу после смрти. Пошто нису имали јасну представу васкрсења, желели су да продуже своје постојање преко свог потомства. Са друге стране, у Новом Завету нема ни једног спомена о томе да је продужење људске расе основни циљ брака. Римско право је, за разлику од јудејског схватања, брак видело као сагласност две слободне стране. Ово начело је Црква прихватила како за време гоњења, тако и касније, па је оно на тај, претпоставља се, начин ушло у Номоканон. Но, то што је Црква склапала брак пред државом и што испрва није имала посебан обред венчања, није значило да Црква нема своје ново виђење брака. Црква, за разлику од Јудеја и Римљана, брак није посматрала као земаљску институцију, већ, пре свега, као простор Царства Божијег. За њу није било важно на који начин се обавља венчање, већ ко се венчава. Све до IX и X века није ни постојао посебан обред венчања, јер је оно вршено у оквиру Евхаристије. Онима који су се венчавали у току Литургије, стављани су венци на главу, читане су кратке молитве и они су први причешћивали. Оваква повезаност са Евхаристијом је прави разлог због чега је брак света тајна.

³¹ Мали Требник, Призрен, 1994, 48–49.

Према томе, брак је један од начина и путева хришћанског живљења коме је циљ спасење и обожење у Царству Божијем.

Многи неспоразуми у нашој савременој православној пракси лако могу да буду отклоњени ако се успостави веза између брака и Евхаристије. Теоретски, православна сакраментална теологија, насупрот римокатоличкој, чак и у својим црквеним књигама, сачувала је потврду ове везе. Свештеник је лично извршилац (свршитељ) Свете тајне брака.

„Западна средњовековна теологија, насупрот овој, створила је читав низ конфузија. Она је прихватила – као и у многим другим областима – римски легализам за основу своје сакраменталне теологије: пошто је брак ‘уговор’ то значи да га закључују сами муж и жена. Они су, према томе, ‘извршиоци’ свете тајне брака. Свештеник је само сведок. Као легални уговор, брак се раскида смрћу једног од супружника, мада је нераскидив док су обоје у животу.“³² Према овом ставу који преовладава на Западу, брак је сведен на људски договор или споразум, и може бити раскинут само смрћу. Овакво сагледавање тајне брака је тек једна чисто земаљска ствар, која се тиче тела, и која није вредна ући у Царство Божије. Човек би се могао запитати да ли тако схваћен брак, може и да се назове светом тајном. Наглашавањем да је лично свештеник извршилац брака, као што је он и свршитељ и извршилац Евхаристије, долазимо и до тога да је брак света тајна. Парадоксално јесте, да је Римокатоличка црква сачувала старинску хришћанску традицију у својој литургијској дисциплини. Брак између двоје римокатолика закључује се на Литургији. На основу претходно реченог, износимо: „Успостављање сличне дисциплине у Православној Цркви сигурно би боље одговарало православној теологији брака него што то одговара легалистичком схватању, које преовладава у римском католицизму у време када је римокатоличка теологија престала да у својој сопственој традиционалној литургији тражи изворе своје теологије.“³³

На следећем месту Ц. Мајендорф каже:

„Најупадљивија разлика између византијске и средњовековне латинске теологије брака је у томе да византијско богословље непо-

³² Цон Мајендорф, „Брак у светлости православне теологије“, *Теолошки погледи*, бр. 3, Београд, 1974, 162–163.

³³ Ц. Мајендорф, *op. cit.*, 163.

колебљиво наглашава да је хришћански брак један и да је брачна веза вечна. Оно никада није сматрало да је брак правни уговор, који се аутоматски раскида смрћу једног од партнера. Поновни брак обудовелих, исто као и брак разведених, био је само толерисан. Али ова толеранција није значила и одобравање [...] латински Запад је постао легалистички нетолерантан према разводу, док је обудовелима без ограничења допуштано ступање у поновни брак. Руковођен у својој пракси легалистичким ставом према уговору, сматрао је уговор нераскидив док су странке у животу. Изгледа да се Запад није обазирао на идеју брака, ако је света тајна, мора да буде проициран, као вечна веза у Царство Божије [...]"³⁴

4. Закључак

У животу Цркве, брак је увек био слика и преобликовање савршеног личног односа и заједнице љубави коју твори Царство Божије, есхатолошко остварење спасења. Услед суштинских друштвених промена, нарочито у западном друштву, институција породице је доведена у питање и то како теоријски тако и практично. Сама учесталост и лакоћа са којом се брак распада као и драстични пораст развода, посебно у овим назовимо их напредним друштвима, можда могу бити показатељи у којој је мери институција брака доведена у питање. Данашњи начин живота пропагира индивидуалност, који у свом центру има индивидуу, супротно од онога што називамо личним односом који подразумева другог. Однос је нека врста потчињавања, потчињаваш или си потчињен. Због тога је одбацивање супружанске верности пропагирано као ослобођење од потчињености која води ка конзервативизму, а одбацивање води према отворености за живот. У западној култури чини се да је повезаност човека са животом у свету дефинитивно пресечена. Живот и начин живота посматра се у контексту индивидуалне егзистенције, а истина света посматра се у контексту интелекта. Једини могући начин односа према свету је потчињење свега својим егзистичним и индивидуалним потребама и жељама. Криза брачности свакако је у вези са начином на који је истина Свете тајне брака постала отуђена у духовном животу хришћанске Цркве. Света тајна брака претвара се све више у формално признање или литургијско благосиљање друштвене везе два партнера различитих полова. Тајна брака престаје да буде дар слободе од природних неопходности и бива отворана за

³⁴ Ц. Мајендорф, *Византијско бојословље, историјски шокови и домајтске теме*, 266.

учествовање у еклисијалној пуноћи вечног живота. Одвајање брака од истине свете тајне карактеристично је изражено у њеном удаљавању од Свете Евхаристије. Нису више евхаристијска заједница, Тело и Глава Цркве, ти који примају оне који приступају светој тајни. Заправо, прима их свештеник који даје благодат и благослов индивидуално у обредима који се одвијају по принципу „приватног богослужења“ издвојеног од Свете Евхаристије. Овај вид одвојености од истине Тајне иде толико дубоко и далеко да се можемо запитати на који начин се ови обреди односе на спасење човека од његове пропадљивости и на који начин ће нас водити у живот вечни.

Библиографија

а. Извори

Аурелије Августин, *De bono coniugali*, PL 40.

Аурелије Августин, *De fide et operibus*, PL 40.

Aurelije Avgustin (1982), *O državi Božijoj – De civitate Dei*, Kršćanska Sadašnjost (KS), Zagreb.

Brajić, R., Zovkić, M. (1977), *Dogmatska konstitucija o Crkvi – Lumen gentium I*, Zagreb.

Brajić, R., Kopic, I. i dr. (1981), *Dogmatska konstitucija o Crkvi – Lumen gentium II*, Zagreb.

Велики требник (1993), Призрен.

Drugi vaticanski koncil : Dokumenti (2002), KS, Zagreb.

Zakonik kanonskog prava, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II, Zagreb, 1996.

Игњатије Антиохијски, *Посланица Поликарпу Смирнском V*, 1–2, у: Атанасије Јевтић, *Дела айосѿолских ученика*, Врњци – Требиње, 2005

Јевтић, А. (2005), *Дела айосѿолских ученика*, Врњци – Требиње.

Kirigin, M. (1985), *Konstitucija o svetoj Liturgiji – Sacrosanctum Concilium*, Zagreb.

Lumen gentium : Dogmatska konstitucija o Crkvi, у : *Drugi vaticanski koncil : Dokumenti*, KS, Zagreb, 2002.

Мали Требник (1994), Призрен.

Rimski obrednik: Red vjenčanja (1970), KS, Zagreb.

Sacrosantum Concilium : Konstitucija o svetoj Liturgiji, у : *Drugi vaticanski koncil : Dokumenti*, KS, Zagreb, 2002.

Тертулијан, *De monogamia*, PL 2.

Тертулијан, *De poenitentia*, PL 1.

Тома Аквински (1994), *Suma protiv pogana II*, KS, Zagreb.

б. Литература

- Adolf, A. (1993), *Uvod u Katoličku Liturgiju*, Zadar.
- Алфејев, И. (2005), *Тајна вере: Увод у православно догматско бојословље*, Краљево.
- Denzinger, H., Hunermann, P. (2002), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređju*, Ђakovo.
- Zagorac, V. (1989), „Duh Sveti u liturgiji“, *Bogoslovska smotra*, Vol. 59, No. 1–2 (Listopad 1989), 123–134.
- Zakonik kanonskog prava, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II* (1996), Zagreb.
- Zagorac, V. (1998), *Kristova otajstva: sakramenti i blagoslovine, povijest i teologija slavljenja*, KS, Zagreb.
- Zagorac, V. (1988), *Sakramenti: Liturgijski nauk o otajstvima*, Zagreb.
- Јанарас, Х. (2007), *Слобода морала*, Каленић, Крагујевац.
- Јевтић, А. (1998), *Живо предање у Цркви*, Врњачка Бања – Требиње.
- Кардамакис, М. (1996), *Православна духовност*, Манастир Хиландар.
- Кончаревић, Б. (2008), *Лекције из увода у православно бојословље*, Београд – Рокфорд.
- Courth, F. (1997), *Sakramenti – Priručnik za teološki studij i praksu*, Ђakovo.
- Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (1979), Zagreb.
- Мајендорф, Ц. (2008), *Византијско бојословље: историјски шокови и догматске теме*, Крагујевац.
- Мајендорф, Ц. (1974), „Брак у светлости православне теологије“, *Теолошки погледи*, год. 7, бр. 3, Београд.
- Мајендорф, Ј. (2008), *Увод у свештоотачко бојословље*, Врњачка Бања.
- Мирковић, Л. (1983), *Православна Литурјика, групи, посебни гео: Свете тајне и молитвословља*, Београд.
- Нефедов, Г. (2006), *Увод у свете тајне и обреде православне цркве*, Шибеник.
- Патријарх Павле (1998), *Да нам буду јаснија нека питања наше вере I–III*, Београд.
- Ratzinger, J. (2005), *Bog je s nama: Euharistija – središte života*, Split.
- Ratzinger, J. (2005), *Bog i svijet: Vjera i život u našem vremenu*, Zagreb.
- Ratzinger, J. (2003), *Vjera i budućnost*, KS, Zagreb.
- Sakramenti*, www.petar.ffdi.hr/Izj/sakramenti.htm, преузето: 9. 4. 2012.
- Свети Никола Кавасила (2009), *О живоју у Христју*, Беседа – издавачка установе православне Епархије бачке, Нови Сад.
- Света тајна љубави – брак и породица у свештосци православној предања* (1988), Св. Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд.

Флоровски, Г. (2005), *Црква је Живој : Изабране беседе, есеји и сјучије*, Београд.

Фундулис, Ј. (2004), *Литургија I : Увод у свети бојослужење*, Краљево.

Шмеман, А. (2008), *Водом и Духом*, Манастир Хиландар.

Шмеман, А. (2004), *За живој светиа*, Манастир Хиландар.

Шмеман, А. (1992), *Литургија и живој*, Цетиње.

Примљено: 21. 10. 2013.

Исправљено: 5. 11. 2013.

Одобрено: 25. 11. 2013.

UNDERSTANDING OF THE HOLY SACRAMENT OF MARRIAGE IN THE TRADITION OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH

Nenad D. Mijalković

Serbian Orthodox Seminary of

St. Cyril and Methodius, Niš

Summary: *This paper will present an overview of liturgical – theological understanding of the Holy Sacraments of Marriage throughout history. Explanation regarding the sacrament will follow the appropriate certificates from the Holy Scripture, as well as works of certain early Christian Fathers of the Church. Then, it will be presented relevant theological, sacramental aspects of the Middle Ages, the age of Scholasticism, the Council of Trent, and finally, the Second Vatican Council, where we will leave out the theological thinking of some prominent Roman Catholic and Orthodox theologians of the Holy Sacrament of Matrimony. In this work we put emphasis on consideration of liturgical – theological sense Holy Sacraments in accordance with its ecclesiological, Christological, eschatological, pneumatological and experience in the life of the Church.*

Key words: *Holy Sacrament, Marriage, Roman Catholic Church, the Eucharist, the council, Christ, love, freedom, martyrs.*